

die de kerkelijke organisatie zou regelen tegenover de voordracht van Van Stralen aan de soevereine vorst om een synode bijeen te roepen waarbij de nadruk werd gelegd op de handhaving van de zuiverheid der leer (vgl. C.W. Pape, *Het leven en werken van J.D. Janssen*, blz.117/118). De nadelen van het Reglement zoals de gevoeligheid voor baantjesjagerij en klikjesgeest komen aan de orde. Volgens De Groot is de aandacht te veel geconcentreerd op het Reglement dat toch uiteindelijk een uitwendige zaak gevonden werd. In de beschrijving van de werkzaamheid van de ringen werd meer gevonden van het inwendige van de kerk die bestond in de waarden van vrede en liefde. De aandacht voor de binnen-en buitenkant dient zorgvuldig te worden afgewogen bij de kerkgeschiedschrijving van dit tijdvak.

C. Graafland heeft de grootste bijdrage aan deze bundel geleverd in zijn verhandeling over Ewaldus Kist(1762-1882) en de nadere reformatie. Deze predikant uit Dordrecht gaf zelf aan dat hij veel aan de nadere reformatie heeft te danken en zich erdoor heeft laten inspireren. Keer op keer echter constateert Graafland niet alleen formele maar ook inhoudelijke verschillen zoals bij voorbeeld in het waarheidsbegrip. Kist maakt voortdurend onderscheid tussen hoofdwaarheden en waarheden van ondergeschikt belang. Over waarheden van minder gewicht mag men verschillend denken. Kist wijkt hier af van het orthodox-gereformeerde gevoelen dat uitging van de samenhang van de leer in al haar delen. Kist komt tot een oecumenisch streven en dat laat zien dat hij een theoloog 'van het midden' is geweest. Kist heeft in zijn context de nadere reformatie geactualiseerd. Waarom Kist zich door de nadere reformatie aangesproken voelde laat zich beantwoorden door de aard van de vroomheid die zich zozeer op het innerlijk geloofsleven richtte en op de ernst van de vroomheidsbeleving naar buiten toe dat men zich zo kon aansluiten bij de vroomheid van de nadere reformatie. Graafland eindigt met punten voor verder onderzoek: Is Kist c.s. van de oude gereformeerde koers afgeweken, of zijn de gereformeerde piëtisten dat juist, of misschien wel beiden, of beiden juist niet? Hoe heeft de z.g. evangelisch-bevindelijke stroming in het Nederlandse piëtisme van de achttiende eeuw er precies uitgezien? In welke richting heeft de lijn van Kist zich voortgezet? In elk geval zijn er geen sporen van de invloed van Kist te ontdekken bij de gereformeerde piëtisten buiten en binnen de hervormde kerk. Positief over Kist waren alleen 'verlichte' theologen als Bouman en Royaards. De vraag naar de verhouding van Kist tot de nadere reformatie is wel beantwoord. De waardering en beoordeling van Kist vergt nader onderzoek.